

Հ. ՄԻՄՈՆՅԱՆ

Հորեղբ

19 ՄԱՐԿԱՍԻ 36

- 6 NOV 2011

291.99
U-50

ՀԱՐԴԱՆ ՍԻՄՈՆՅԱՆ

Հ Ո Ւ Ն Ձ Ը

ՊԱՏՄԱԾԲՆԵՐ

Ս Ա Խ Ե Լ Գ Ա Մ Ի

ՔԻՖԼԻՍ

1936

2732
40

Գրադատ՝ Ռ. Ազարաթ
Նկարիչ՝ Սուրբանով
Տեխ. խմբագիր՝ Վ. Բարսուկյան

Հ Ո Ւ Ն Ձ Ը

Գլուղում տուն չկար, վորի համար աշխատած չլիներ Սաչու Նանը։ Մի գեղ եր—մի Սաչու Նան։ Բուրդ լիներ գգելու, թե խոտ քաղհան անելու կամ կարտոֆիլ հավաքելու, Սաչուին պիտի կանչեյին։ Բավական եր, վոր աշխատանքի կանչողը մի յերեխայի միջոցով ապսպրեր։

— Նանի, մայրիկս ասեց, առավոտը քաղհանի գաս...

— Գամ, բալա ջան, գամ,— դեմքի կնճիռների միջով, մի ծույլ ժպիտ ցուցանելով պատասխանում եր նա։ Դե կտրվի անտղամարդ ոջախի որը։

Նլ նրա աշխատելու վախտը չեր իսկի, 50 տարին գլորած կին, աչքի լույսն ել քիչ պակասած, համա... ի՞նչ աներ... ապրել հարկավոր եր, թե չե...

— Իմ գլուխը քարը,— մտմտում եր նա յերբեմն, ծանր թառանչ քաշելով,— ես յերկու յեթիմն եմ դարդա։ Քաշ դեմ գալ, քաշ դեմ գալ,

մինչև Սրուբի սաղ-սալամաթ գա. իրա ոջա-
խին տիրութիւն անի:

Սրուբը Ասչուի մեծ վորդին եր:

Դեռ յերկու տարի առաջ Սրուբը պիտի վե-
րադարձած լինէր այն հեռու քաղաքից, ուր նա
գնացել եր սովորելու, բայց ուր եր...

Գյուղում համարյա ամենքը զիտեյին ու ի-
րար բերնե-բերան պատմում էյին, վոր Սրուբը
ընկերներին հետ միասին ձմեռվա որերից մեկին
գնացել ա վորսի, գիշերը մնացել ա դուրսը, սա-
թալջամ ընկել (թոքերի բորբոքում) ու մի քանի
որից հետո մահացել:

Այդ մասին չգիտեր միայն ինքը՝ Սաչու:

Հարեաններից ու բարեկամներից ել վոչ վոք
սիրտ չեր անում վշտացնել Սաչու նանին:

Ու ամեն անգամ Սրուբի անունը պառավի
սրտում զարթեցնում եր յերջանիկ որերի գեղե-
ցիկ հեռանկարներ:

— Սրուբս գա, ես քոխիս քանդիլ դեմ, նոր
տուն շինիլ դեմ ու առջևը չափար քաշիլ դեմ, —
իրեն հուսադրում ու յերազում եր նա:

Բայց մինչև այս յերազի իրագործվելը,
նա թևերը քշտած աշխատում եր սրա, նրա
մոտ, փայտով ծեծածի պես ջանը ցավ ըն-
կած յերեկոյան վերադառնում եր տուն ու դեռ
տուն ներս չմտած, նստում հողածածկ խրճիթի

շեմքին, 10 տարեկան Շուշիկից շուր պահան-
ջում խմելու ու ընկնում մտքերի խորքը, թե
վաղն ում խնդրի, վոր գան իրեն ոգնեն դեղնած
հասկերը հնձելու ու տուն կրելու:

*
*
*

Հուլիսյան շոգերն էյին:

Դաշտային աշխատանքների յեռուն շրջանը:
Յերեկը գյուղամիջում ուղածդ մարդուն հագիվ
կարողանայիր տեսնել:

Գյուղի մեջ կենդանությունը պահպանում եր
միայն նոր յեկած պիոներական լագերը: Յերկու
հարյուրից ավելի յերեխաներ վխտում էյին ճա-
նապարհի կողքին ընկած դպրոցի ծառաշատ բա-
կում: Սմբերի բաժանված, վոմանք շուր էյին
կրում գյուղի աղբյուրից, վոմանք իրենց ննջա-
րանն էյին կարգի գցում, վոմանք ել, իբր հեր-
թապահներ, անտեսական խնդիրներով ծանրա-
բեռնված՝ դեռ ու դեն էյին վազում: Իսկ ամե-
նից փոքրերը բակի մի անկյունում սովորոտ
մի տեղ հերթական պարապմունքի էյին նստած:

Յերեկոյան մթնաշաղից քիչ առաջ պիոներ
փողհարը սայթաքուն յելեկներով փողը զլեց, և
բոլոր պիոներները հավաքվեցին յերեկոյան թե-
յի, ընթրիքի, ապա և քնի:

Այն որը լուսադեմի լեռնային հովը շոյում էր տնից յեկնողի դեմքը: Մուգ-կապույտ յերկնքում աստղերի վերջին մնացորդներն եյին մարում մեկը մյուսի յետեից: Գյուղի անդորըը խանգարվում էր այս ու այն ծայրին կովերի ու յեզների նոր սկսվող բառաչից, աքլարականչից, ու ծուռումուռ փողոցներից լսվող սայլերի ճոճոցից:

— Պատրաստ, — հրամայեց կովվարը դպրոցի բակում շարք-շարք կանգնած պիտներներին:

— Քայլել, — խրոխտ ձայնով հրամայեց նորից նույն կովվարը ու խումբը մեկնեց դեպի բաց դաշտ:

Փսիսուկով հանդիպեցին դեղին հասկերը նըրանց: Նրանք մեղմ քամուց տարուբերվելով, ուռճացած հաաիկներով լի գլուխներն իջեցրին մոտեցող խմբի առջև, կարծես, հնազանդ մնալու խոսք ուզեցին ասել:

Ու յերեխաները մեկեն զինվեցին մանգաղներով ու գերանդիներով:

Սկսվեց հնձի մի յեռուն աշխատանք: Հասկերն ուղաթափ մարդկանց նման թռվանում, պառկում եյին խումբ-խումբ ու ցրիվ տված մանր-մունր դեզեր կաղմում:

Աշխատանքը համեմող յերգն ու ծիծաղը բըռնել էր ամբողջ արտը:

— Վայ... տարա՜ն... Արտս տարա՜ն, — լըսվեց հեռվից մի աղեկտուր ձայն:

Սաչլուն էր:

Կովվար Նորիկն անմիջապես վայր գցեց ձեռքի գերանդին ու վազեց դեպի կինը:

— Վոչ վոք վոչինչ չի տարել, նանի, պիտներներն ու տեղիս կոմյերիտներն են յեկել, վոր ոգնեն, քեզ նման չքափոքների արտը հնձեն: Ամենից առաջ հենց քո արտն ենք հնձում:

Սաչլու նանն ապուշ էր կտրել: Նա բան չէր կարողանում հասկանալ: Նա դիմեց Նորիկին, վորին լավ էր ճանաչում: Դրկիցի աղա յեր, իրեն ձեռի տակ մեծացած:

— Ա, բալա ջան, բա եդ դուք խի՞ յեք արտըս հնձում:

Նորիկը նորից բացատրեց:

— Բա յես փող վորդից ունեմ, վոր եդքանիդ հախը տամ:

Նորիկը բացատրեց, վոր կոմյերիտներն աշխատավարձ չեն վերցնում:

Սաչլուի աչքերը լայն-լայն բացվեցին և գլխի ընկավ, թե բանն ինչու՞ն է: Աննկատ մի յերջանկություն հոսեց նրա յերակներով ու դուրեկան ժպիտը կարծես հարթեց նրա դեմքի կընձիռները:

— Ապրեք, բալեք ջան, ապրեք, յերկար ուր
 ունենաք, ռինսլի ես սավետի կարգը, վոր եղջան
 խելք ու շնորհք ա տվել ձեզ, — ու աչքերի մեջ
 ինչ վոր բան շողին տվեց:

— Ձեր մուննաթի տակին մնալ չեմ, բալեք
 ջան: Արութս գա, տունս շինիլ դեմ, առջևը մենձ
 չափար քաշիլ դեմ ու մի բաղ գցիլ դեմ: Ձեզ
 ամենքիդ կկանչեմ, բաղիս մեջն Արութիս հեա
 քեֆ քաշեք: Համա, ձեզ մատաղ, մի խնդիր ու-
 նեմ: Շուշիկիս ել ձեզ տամ, թող ձեր արևի
 տակ նա ել խելք ու շնորհք սովորի:

Կեստրից անցել եր:

Տաք արևը խանձել եր բոլորի դեմքը:

Արտոււմ մի քանի տեղ հսկա դեզ եր կիտ-
 վել:

Հետևյալ որը պիտներներ թիվը մեկով ա-
 վելացավ: Շուշիկն եր այդ: Մաչոււն եր ուղար-
 կել նրան:

1928 թ.

Թ Ե Վ Ը

Ֆերկու որ եր Գուրգենը շատ անհանգիստ եր:
Նրա անհանգստության պատճառը յեղավ այն
փոքրիկ թղթի կտորը, վոր բերեց փոստատարը:
Գուրգենի համար ինչքան մեծ խնդություն
կար այդ փոքրիկ թղթի կտոր-նամակի մեջ:

Շուտով գալու յեր հայրիկը...

Գիտե՞ք Գուրգենն ինչքան եր սիրում հայրի-
կին... Բայց ինչքան թույլ եր հիշում նրան...
իր հարազատ հայրիկին:

Ի՞նչ, դուք զարմանում եք, վոր Գուրգենը
լավ չի հիշում իր հորը:

Զարմանալու բան չկա: Ի՞նչպես հիշի, քանի
վոր արդեն չորրորդ տարին եր նա հորը չեր տես-
նում և ինքը 5 տարին նոր եր լրացրել, վոր
հայրիկին տարան:

Արդյոք, տարան, թե գնաց. կամ յեթե տա-
րան, ուր տարան և ինչո՞ւ տարան...

Այս հարցերը յերկար, շատ յերկար են տան-
ջել փոքրիկ Գուրգենին: Ամեն անգամ այս հար-
ցերով նա դիմել ե մայրիկին ու ամեն անգամ

ել լսել նրա կցկտուր բացատրությունները, բայց
ամեն անգամ ել այդ հարցերը մնացել են մութ,
մնացել են անհասկանալի:

Գուրգենը մշուշապատ ե հիշում հայրիկի մեկ-
նելու որը:

Այդ որը մայրիկի աչքերին հաճախ եյին շող-
շողում արցունքի կաթիլները՝ մարգարտի պես
ջինջ ու անաղարտ:

Որը մռայլ եր, անընդհատ բարակ անձրև եր
մաղում:

Ասես յերկինքն ել մայրիկի պես լաց եր լի-
նում:

Վաղ առավոտից մայրիկը դասավորում եր
հայրիկի սպիտակեղենը նոր գնած կարմրավուն
փայտե սնդուկի մեջ ու շրջազգեստի ծայրով հա-
ճախ սրբում արցունքի կաթիլները:

— Այ, էս ել յերեսսրբիչներդ ու սապոնը.
տես, եստեղ եմ դնում,— դողդոջուն ու լացա-
կումած ձայնով ասաց մայրիկը, արդեն լցրած
սնդուկը յերկու ձեռքով վերևից տփտփելով:

Ահա և կայարանը:

Գնացել են հայրիկին ճամբու զցելու:

Պառավ տատիկն եր տարել իրեն՝ թևից բռն-
նած:

Մայրիկը ժամանակ չունեի իրենով զբաղ-
վելու:

Գուրգենը շատ լավ ե հիշում, վոր այդ սրն ուրիշ շատ հայրիկներ ել եյին մեկնում: Կայարանում նա շատ ուրիշ մայրիկներն ու յերեխաներն յեյ տեսավ, վորոնք նույնպես յեկել եյին ցուրայիններին ճամբու գնելու:

Գնացքը շարժվելու վրա յեր:

Կայարանում իրարանցում ընկավ: Մեկնողներն շտապում եյին վազոններում տեղ գրավել:

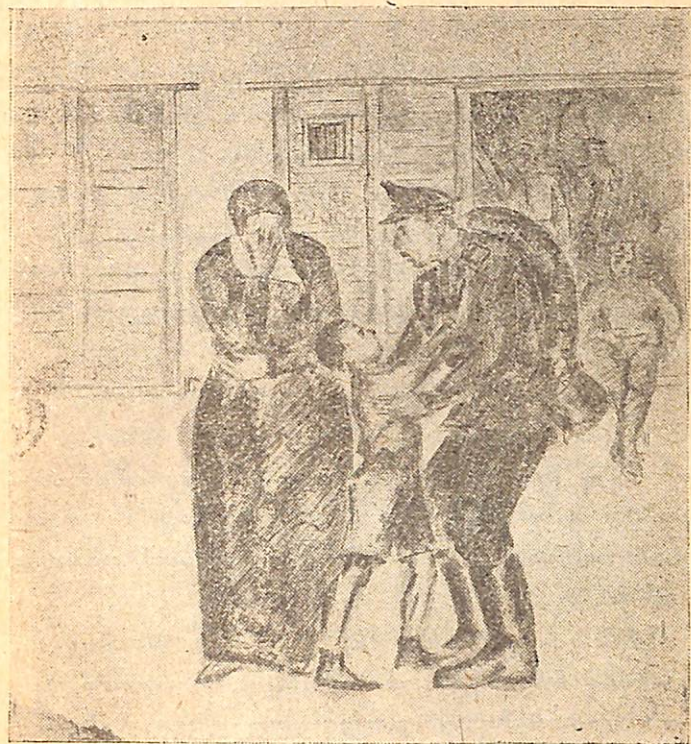
Գուրգենը հենց այժմ ել հիշում ե—հայրիկը մոտ վազեց, սովորականի նման խտտեց իրեն, յերկու թևերով պինդ-պինդ սեղմեց կրծքին, գլուխը մի քանի կանֆետ հանեց, տվեց իրեն, կուշտ-կուշտ համբուրեց ու ցած գրեց:

Ինչքան ջերմություն գգաց Գուրգենը հայրիկի գրկում:

Հայրիկը հետո մոտեցավ տատիկին ու մայրիկին, յերկուսին ել համբուրեց ու շտապեց վազոն:

Յերբ գնացքը տեղահան յեղավ, տատիկն ասես հորից լավող ձայնով դիմեց հայրիկին.

— Լավ պահի քեզ, վորդի, աչքներս շուրջ կտորցնես, են թղթի կտորը մի խնայի, շուտ-շուտ նամակ գրի,— ու ասես մի սար փուլ յեկավ. արցունքը վողողեց նրա խորշոմած դեմքը: Իսկ մայրիկը... Մայրիկի ձայնը կարվել եր, ասես մեկը կոկորդից բռնած խեղդում եր, նա հա-

ղիվ «բարով գնաս, բարով գաս» շնջաց ու արցունքով լի աչքերը վազոնից ել չհեռացրեց:

Իսկ գնացքը դանդաղ սահում եր փայլուն ուղիներով ու կամաց-կամաց չքանում հորիզոնում:

Դա այն գնացքներից եր, վորի ճամբան սուգ ու շիվանով եր հարթվում ու վողողվում:

Համաշխարհային պատերազմի տարիներին երայր:

Գուրգենի հիշողությունից դեռ չի ջնջվել այն, վոր հայրիկի գնալուց հետո իրենց տունը դարձավ կատարյալ մեռելատուն:

Մայրիկը հաճախ եր թրջում աչքերը, մանավանդ յերբ նամակը քիչ ուշ եր գալիս:

Բայց ահա այս վերջին նամակը կարծես յեկավ ու սրբեց մայրիկի աչքերի սովորական խոնավությունը:

Գուրգենանց տանը բոլորն ել սպասողական դրության մեջ եյին: Ասես սեամազ փիսիկն ել վարակվել եր բոլորի սպասողական տրամադրությունից և գնում, նստում եր փողոցին նայող պատուհանին և ժամերով անց ու դարձ անողին նայում:

Ամեն լուսածեգին մայրիկը նոր թափով ու յեռանդով հայրիկին դիմավորելու պատրաստություն եր տեսնում, բայց որը մթնում եր ու հայրիկն ելի դեռ չկար:

— Ինչո՞ւ չի գրել, թե վոր որն ե գալու, — մանկական միամտությամբ հաճախ սրտնեղում եր փոքրիկ Գուրգենը:

*
* *

Աշունը ուշ յեկավ ու շուտ ել տեղի տվեց ձմրան որերին: Յերբ թափվում եյին ձյան ծաղ-

կանկար առաջին փաթիլները, Գուրգենը մի պահ հուսահատվեց, թե կարող ե հայրիկը այլևս չըգալ: Բայց յերբ նորից արևը բացվեց ու ձյունը անեյացավ, յերկիրը շնչեց յերկրորդ աշնան շնչով, Գուրգենը նորից զինվեց հույսով ու ելի աչքը ճամբի պահեց:

Մի որ, յերբ նա դպրոցից տուն դարձավ, դռնն մոտ նա քարացած կանգնած մնաց:

Ահա և հայրիկը՝ զինվորի հագուստով:

Այդպես ել պատկերացրել եր նա հայրիկին:

Բայց մի տարորինսակ բան շմեցրել եր նրան: Ինչո՞ւ հայրիկի խալաթի աջ թևը խրած ե գոտիի մեջ: Մինչ նա իր խելոք աչիկները հանել եր հայրիկի ձախ թևին ու սուզվել մտածմունքների մեջ, հայրիկը նետվեց դեպի Գուրգենը և աջ թևով յերեխային պինդ գրկեց ու սկսեց կուշտ-կուշտ համբուրել:

Հայրիկը համբուրում եր ծարավ մարդու նրման:

Գուրգենի հրճվանքին չափ ու սահման չըկար. բայց յերբ աչքը դեմ եր առնում հայրիկի ձախ թևին, ասես մանկան միտքը խճճվում եր, հողին հուզվում եր, բայց հասկանալ չեր կարողանում, թե ինչու յեր հայրիկը մի թևը պահել:

— Ինչո՞ւ երմիկի, Լևոնի հայրիկներն իրենց թևերը գոտիի մեջ չեն պահում:

Գուրգենին անհանգստացնում եր նաև այն, վոր մայրիկի դեմքն այլևս այն ուրախ արտահայտությունը չուներ, ինչ արտահայտություններ մի քանի որ առաջ:—Միթե մայրիկն ուրախ չե, վոր հայրիկն յեկել ե,—մտածեց նա:

— Հանի, խալաթդ հանի, արի գլուխդ լվանամ, վոր հաց տամ ուտես, — դիմեց մայրիկը հայրիկին՝ յերեսսրբիչն ու սապոնը ձեռքին բռնած:

— Յերբ հայրիկը խալաթը հանելու համար հզնություն կանչեց մայրիկին, փոքրիկ Գուրգենը նոր միայն գլխի ընկավ, վոր հայրիկի մի թևը չկա:

Միթե հայրիկը մի թևանի յե յեղել: Վոչ, այդ չի կարող լինել, վորովհետև Գուրգենը շատ լավ ե չիշում, թե ինչպես իր հայրիկն իրեն յերկու թևով խտտում ու ման եր ածում:

Մի մութ կասկած բուն դրեց մանկան հոգում ու այլևս հանգստություն չտվեց:

Տիրոջ վոտերին փարվող փխիկի նման Գուրգենը շարունակ պտույտ-պտույտ եր անում հոր շուրջը, բայց իր հետախույզ աչիկները հոր թեփից բոլորովին չեւ կարողանում հեռացնել:

— Հայրիկ ջան, ուր ե թեգ, — անսպասելի հարց տվեց Գուրգենը, չկարողանալով այլևս իրեն գտնել:

— Թեւ... Թեւ, բալա ջան, թագավորը խը-
լեց,—հանկարծակիի յեկած վրա բերեց հայրիկը,
մտախոհ հայացքը մանկան վրա սևեռելով:

— Թագավորը խլեց, — աւամայից կրկնեց
մտքում յերեխան ու ընկավ մտածմունքների
մեջ:—Ինչքան վատ մարդ ե այդ թագավորը,—
անցավ նրա մտքով:

Թագավորի չար լինելու մասին Գուրգենն ու-
րիշ անգամ ել շատ եր լսել, բայց յերբեք նրա
չարությունն իրեն համար այնքան շոշափելի չեւ
յեղել, ինչպես այժմ...

— Ո՞վ ե այդ թագավորը,—անսպասելի հարց
տվեց Գուրգենը:

Հայրիկը բացատրեց նրան, վոր թագավորն
իրեն համարում ե ամբողջ յերկրի ու մարդկանց
տերը և վարվում ե նրանց հետ այնպես, ինչ-
պես տերն իր անասունների հետ: Վոր ուրիշ
յերկրներում ել թագավորներ կան, վորոնք ի-
րենց յերկրի ժողովրդի հետ վարվում են նույն-
պես, ինչպես մեր թագավորը: Հայրիկը պատմեց
նաև պատերազմների մասին, վոր պատերազմից
թագավորներն ու հարուստները հարստանում են,
իսկ ժողովուրդները կորցնում են իրենց թևերը,
վտաններն ու նույնիսկ կյանքը:

— Յես վոր մեծանամ, պիտի կտրեմ բոլոր
թագավորների թևերը,—ասաց խրոխտ տոնով

փոքրիկ Գուրգենը՝ դեպի թագավորները բռն
ատելությամբ համակված:

Հայրիկն ուրախությունից նորից համբուրեց
Գուրգենին, բայց առանց սովորականի նման
գրկելու:

Ը Ն Կ Ե Ր Ը

Փոքրիկ Արտիկը չափազանց ընդունակ, բայց ծուլ ու չարաճճի տղա յեր։ Նա շատ եր սիրում էր նման չարաճճի յերեխաներին իր շուրջը հավաքել և սրա կամ նրա գլխին ոյններ խաղալ։

Արտիկն արդեն չորրորդ դասարանումն էր, բայց նա սիրում էր դպրոց գնալ վոչ այնքան դաս պարապելու և բան սովորելու, վորքան խաղալու համար։

Դասարանում նա անուշադիր եր դեպի դասերը։ Փոխանակ ուսուցչի բացատրություններին հետևելու, նա կամ խաղում էր ինքն իրեն, կամ վերցնում էր մի փոքրիկ մազի կտոր, քսում էր առջև նստած աշակերտի վզակոթին ու նրան անհանգստացնում, կամ թե չե խոսեցնում ել իր հարևան յերեխային ու նրան ել զրկում դասին հետևելու հնարավորությունից։

— Ընկեր Մարության, Արտիկը խոսում ե, թույլ չի տալիս դաս լսեմ, — գանգատվեց մի ուր ուսուցչին Արտիկի կողքին նստող Արմիկը, վորը

մի խելոք, գանգրահեր յերեխա յեր և դասարանի հարվածային աշակերտներից մեկը։

— Ո՞վ... յե՞ս... — զարմանքի արտահայտություն տալով իր դեմքին, վեր թռավ Արտիկը տեղից ու իրեն չքմեղ ու բանից անտեղյակ ձևացրեց։

— Սուտ ե ասում, ընկեր Մարության, յես վոչինչ չեմ անում, — արդարացրեց իրեն Արտիկն ու ելի շարունակեց իր չարաճճիությունները։

— Մի՞թե պիտները սուտ կխոսի, — տեղից ձայնեց պիտներ Բենիկը սրտնեղած, — Արմիկը պիտներ ե և յերբեք սուտ չի խոսում։

Բենիկի միջամտությունը Արտիկին դուր չեկավ և ուսուցչից թաքուն, սեղանի տակից բռնունք ցույց տվեց նրան։

Դասարանի դաստիարակ-ուսուցիչ Մարությանը հաճախ նրան խրատում էր։

— Արտիկ, թող չարաճճիություններդ, սովորիր, վոր մարդ դառնաս, ափսոս են ընդունակություններդ, մեղք ես դու ել ու մայրդ ել։

Բայց Արտիկը շարունակում էր ելի իր խաղերը։

Նա յերբեք տանը դաս չեր պատրաստում։ Դաս պատասխանելիս նրան շատ էր ոգնում իր լավ հիշողությունը։

Միակ աշակերտը, վորից նա պատկառում էր

և սիրում, դա պիտոյնք Զարիկն եր, վորի խոսքը
Արտիկի համար կշիռ ու արժեք ունեւր:

Զարիկը դասարանի նախագահն եր ու խելոք
յերեսաներից մեկը: Զարիկը Արտիկին այնքան
չեւր սիրում, վորքան խղճում եր. նա գիտեւր, վոր
Արտիկը հայր չունի, ընտանիքի աշխատող ձեռքը
միմիայն նրա մայրիկն ե, վորը ծառայում ե
սպասուհու պաշտոնով և իր փոքրիկ ոտճիկով
ընտանիքը պահում:

Զարիկը յերբեք վոչինչ չեւր ուտում առանց
Արտիկի: Հաճախ նրան տանում եր իրենց տուն
և հյուրասիրում:

Թերեւս այս հանգամանքը ստիպում եր Ար-
տիկին գուսպ լինել Զարիկի նկատմամբ և նրան
յերբեք չվիրավորել:

Արտիկի ծուլությունը և դասերից յետ մնալը
գուցե նրա մորն այնքան չեւր անհանգստացնում,
վորքան Զարիկին: Ինչքան նա աշխատում եր
խրատել, Արտիկին կարգի հրավիրել, այնուամե-
նայնիվ նա իր նպատակին չեւր հասնում, վորով-
հետեւ դպրոցի մյուս չարաձճիները ելի հավաք-
վում եյին նրա շուրջը և քաշում իրենց կողմը:

* * *

Մոտենում եյին ձմեռային ստուգումների ո-
րերը: Աշակերտության շրջանում կյանքը յեռում

եր: Մրցման եյին կանչում դասարանը - դասա-
րանին, աշակերտը - աշակերտին՝ ստուգմանը լա-
վագույն ցուցանիշներ ձեռք բերելու համար:

— Յես մրցման եմ հրավիրում ընկ. Արտի-
կին, — հայտարարեց դասարանական ժողովներից
մեկում Զարիկը, նպատակ ունենալով գոնե այդ
միջոցով ազգել Արտիկի վրա և ստիպել նրան
դասերով հետաքրքրվել:

Դասարանի այս ու այն անկյունում յերե-
խաները փոթկացին: Նրանցից շատերին ծիծա-
ղելի թվաց Արտիկին մրցման հրավիրելը:

Արտիկը նկատեց այդ, զայրացավ, բայց և
կարմրեց:

Նրա ինքնասիրությունը վիրավորված եր:
Միթե ինքն այնքան անպետք ե ճանաչված, վոր
բոլորը ծիծաղում են իր վրան:

Արտիկը ձայն խնդրեց, տեղից յելավ և լուրջ
դեմք ընդունած, հայտարարեց.

— Մրցման հրավերն ընդունում եմ և իմ
կողմից ել մրցման եմ հրավիրում Շափաբա-
թյան Արամին:

Ժողովից հեռանալիս, յերեսաներից վոմանք
ծաղրեցին Զարիկին.

— Նույներին ե մրցման կանչում, վորպես-
զի ինքը հաղթող դուրս գա...

Մի ամբողջ շաբաթ եր, մայրիկը գժվարա-
նում եր Արտիկին ճանաչել:

Դպրոցից գալուն պես, Արտիկը ճաշում և
անմիջապես դասերի յեր անցնում: Նա կամ ժա-
մերով գլուխը կախ եր գցում գրքերի վրա, կամ
գիրք ու տետրեր ձեռքն առած վազում եր այս
կամ այն ընկերոջ մոտ:

— Արտիկ ջան, եդ ուր, — ձայնում եր յե-
տեից մայրիկը:

— Մայրիկ ջան, գնում եմ Բենոյի մոտ մա-
թեմատիկայի դասերը կրկնելու, վաղը ստուգումն
ունենք, — պատասխանում եր նա մայրիկին ու
շտապ տնից դուրս թռչում:

Ստուգումներն անցնում էին Արտիկի համար
անսպասելի աջողությամբ: Յերեխաներից շա-
տերը զարմացել էին, թե ինչպես է ծույլ Ար-
տիկը այդքան աջող քննություններ տալիս:

Իսկ Ջարիկը հրճվում եր ու պարծենում, վոր
աջողվել է Արտիկին ուղղել և լավագույն աշա-
կերտների շարքը դասել:

Արձակուրդների առաջին օրերն էին:

Դպրոցում հանգես եր:

Հանգիսավոր պայմաններում հայտարարեցին
ուսման հարվածայինների ազգանունները, ինչ-
պես և այն, թե ով ինչով է պարգևատրվում:

Արտիկին նվերեցին մի փառանդ գիրք:
Յետ մնացող աշակերտները նախանձեցին նը-
րան:

Յնծության ժպիտը դեմքին Արտիկը յեկամ
տուն: Ձարիկն ել հետն եր:

Մայրիկը ձեռները հանեց լվացքի տաշտից,
մի չոր յորով մաքրեց ու մոտեցավ Արտիկին:

— Բալեք ջան, բա քաղցած չե՞ք, բան տամ
ուտեք:

— Ձե, քաղցած չեմ, կուշտ եմ, — շշնջաց
Արտիկը, խնդալից աչքերը մոր վրայից չհեռաց-
նելով:

— Բա ի՞նչ ես կերել, վոր կշտացել ես:

— Այ, ես, — պատասխանեց Արտիկն ու
գիրքը մեկնեց մորը:

— Եդ ի՞նչ ե, բալա ջան:

— Գիրք:

— Ո՞ւմն ե, Բոնն ե...

— Ձե, այ, սրանը, — ու մատնացույց արավ
Ձարիկին. — առանց սրա ողնության յես չեյի
կարող այս նվերն ստանալ:

— Ձե, մայրիկ ջան, իրենն ե, լավ սովորե-
լու համար պարգև են տվել, — շտապ վրա բերեց
Ձարիկը կարմրելով ու մի քիչ ել նեղացավ Ար-
տիկից, վոր մայրիկին շփոթության մեջ ե գցում
ու իրեն ել անհարմար դրության մեջ վնոււմ:

Մայրիկի դեմքին ասես արեւ բացվեց, յերբ
լսեց իր վորդու առաջադիմության մասին:

— Ապրեք, շատ ապրեք, այ վորդե՛ք, ապ-

րեք, վոր եղբան լավ ընկերներ եք, — շշնջաց
մայրիկը հոգեկան մեծ հրճվանք զգալով: — Լավ
ընկերը արևից ել դուրեկան, արևից ել հզոր ա:
Լավ ընկերով հետ վոր չոր տափաստանն ել գը-
նաք, տափաստանն ել կծլի ու կծաղկի, — ասաց
մայրիկն ու յերկու ընկերով ճակատից ջերմ-
ջերմ համբուրեց:

Այդ ուր Արտիկի ամենայերջանիկ որերից
մեկն եր:

ՓՈՔՐԻԿ ՌՈՒԴՈԼՓԸ

Ձգույշ...

Փոքրիկ Ռուդոլֆին չհարցնենք՝ «ուր ե հայրդ»:

Այդ հարցից հուզվում ե նա ամեն անգամ:

Նա անչափ սիրում ե իր հայրիկին, բայց... ամառս, վոր հայրիկն իրենց մոտ չե... Նա գտնվում ե հեռու, հեռու մի յերկրում, վորը խորհրդային Միություն ե կոչվում: Ախ, ինչքան կուզեր, վոր ինքն ել լիներ այնտեղ, ուր հայրիկն ե... Գուցե շուտով, շատ շուտով իրենք ել մեկնեն այնտեղ ապրելու — ինքն ու իր մայրը: Գոնե հայրիկն իր բոլոր նամակներում խոստանում եր իրենց ել տանել:

— «Սիրելի Ռուդոլֆ, խնդրում եմ իմ մասին դու չմտածես, — գրում եր հայրն իր վերջին նամակում, — յես առողջ եմ, գործս լավ, պայմաններիցս՝ գոհ եմ: Աշխատում ե ապրում եմ մարդավարի: Սյատեղ իշխանությունը բանվորների ձեռքին ե ե ամեն ինչ արվում ե բանվորների գրությունը բարելավելու համար: Այստեղ յես յերբեք գործազուրկ չեմ մնա, ինչպես մեր

քաղաքումն եյի ամբողջ վեց ամիս շարունակ. այն ժամանակ մենք սովից կոտորվում եյինք ե տան իրեղեններն եյինք ծախում՝ գոյություններս պահպանելու համար: Խորհրդային յերկրում վաղուց ե վերացված գործազրկությունը: Յես աշխատում եմ մի մեծ գործարանում ավագ մեխանիկի պաշտոնով:

Սիրելի Ռուդոլֆ, ուղարկում եմ փող ե քեզ համար քաղցրավենիներ: Շուտով կգամ ե քեզ ու մայրիկիդ կբերեմ այստեղ»:

Փոքրիկ Ռուդոլֆը խնամքով ծալեց հոր նամակը ե դրեց ծոցի գրպանը: Հոր մոտ գնալու ե նոր աշխարհ տեսնելու հեռանկարները նրա աչիկները լցրին խնդության արցունքով:

Փոքրիկ Ռուդոլֆը արդեն մի ամբողջ տարի յեր, ինչ բաժանվել եր հորից: Հոր կարոտը նա առնում եր միայն նամակներից: Հոր վերջին նամակը, հակառակ իր մոր ցանկության, միշտ մոտն եր պահում: Ամեն նոր նամակ գալիս եր փոխարինելու հին նամակին:

* * *

Այն օրը, յերբ 12 տարեկան Ռուդոլֆը դասարան մտավ, դասարանում, բացի փոքրիկ ու դանդաղահեր կարլից, ել ուրիշ վոչ վոք չկար:

Կարլը նստած դասարանի անկյունում ծամուծ էր իր փոքրիկ սև հացի կտորը ու դասը սերտում:

Մինչև դանդը տալը դեռ շատ ժամանակ կար:

Ռուդոլֆը պայուսակը վայր դրեց, միջից ինչ վոր թղթի մեջ խնամքով փաթաթված բան հանեց, պայուսակը տեղավորեց իր նստարանում ու մոռեցավ Կարլին:

— Առ, կեր, — ասաց նա Կարլին, պաքսիմատի մի կտոր նրան մեկնելով:

— Վա՛յ, վճռեղից, — հարցրեց փոքրիկ Կարլն ու ազահուլթյամբ վրա ընկավ պաքսիմատին:

Կարլը յերբեք նրա ձեռքին այդպիսի անուշեղեն չէր տեսել:

— Խորհրդային Միությունից, հայրիկս ե ինձ համար ուղարկել, — պատասխանեց Ռուդոլֆը ու ինքն ել սկսեց անուշ անել պաքսիմատի մընացորդը:

— Կարլ, դու դիտե՛ս, վոր շուտով յես այլևս դպրոց չեմ գալու, — շարունակեց Ռուդոլֆը:

— Ինչո՞ւ:

— Մենք մեկնելու յենք:

— Ո՞ւր:

— Խորհրդային Միություն: Այ, տես, ինչ ե գրում հայրիկս, — այս ասելով նա ծոցից հանեց մի թղթի կտոր ու տվեց Կարլին, թեպետ հետո

Ռուդոլֆը փոշմանեց, վորովհետև մայրիկին խոսք եր տվել հոր նամակներն ուրիշի ձեռքը չտալ: Բայց չէ՞ վոր Կարլն իր ամենահավատարիմ ընկերն եր:

Կարլն աչքերը լարած կարդաց նամակն ու վերադարձրեց Ռուդոլֆին, ներքին ինչ վոր անհանգստություն զգալով:

— Յերանի իմ հայրիկն ել մեղ տանի այնտեղ, — մտմտաց նա:

— Այսոր հայրիկս հույնիսկ հացի փող չունեք:

Դասարանն արդեն լցվել եր աղմուկով: Յերեխաներն արդեն հավաքվել էին: «Լիլիպոտ» Հենրիխն սկսել եր իր սովորական ծամածուլթյունները և թույլ չեր տալիս շատերին՝ սերտելու դասը:

Ձանգը հնչեց:

Բոլոր յերեխաները զրավեցին իրենց տեղերը, բացի Հենրիխից, վորը զրատախտակի մոտ կանգնած, դեռ շարունակում եր իր հանաքները:

Ներս մտավ աշխարհագրության ուսուցիչը: Դասարանում դադարեց աղմուկը: «Լիլիպոտ» Հենրիխն անգամ իսկույն նստեց իր տեղը, վորովհետև աշխարհագրության ուսուցիչն այն ուսուցիչներիցն եր, վորից նա քաշվում ու պատկառում եր:

Նախ քան պարապմունքին անցնելը, աշա-

կերտներին մեկը հաղիվ լսելի ձայնով ինչ վոր մտամտաց. բոլոր յերեսաները վոտքի յելած ունկընդրեցին նրան, աջ ձեռքի շարժումներով յերեսներին ինչ վոր լսաչի նշան քաշեցին ու նըստեցին իրենց տեղերը:

— Այժմ յես ձեզ կծանոթացնեմ խորհրդային Միության հետ, հայտարարեց բարձրահասակ, նիհար գեմքով, շեկ մազերով ուսուցիչը, ակնոցները քթին հարմարեցնելով:

Փոքրիկ Ռուդոլֆն ու կարլը սրեցին իրենց ուշադրութիւնը: Նրանց աչիկները հետաքրքրութիւնից լարվեցին. Դասարանում տիրեց լռութիւն:

— Հեղափոխութիւնից առաջ Ռուսաստանը կառավարում եր Նիկոլայ 2-րդ ցարը: Այն ժամանակ այնտեղ լիութիւն կար, կարգ ու կանոն, յեկեղեցի կար, մասնավոր առևտուր կար, իսկ 1917 թվից հետո, յերբ բոլշևիկ բանդիտներն առաջ բերին Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը, յերկիրն անվանեցին խորհրդային Միութիւն, վորն ընկավ ծայրահեղ չքավորութիւն ու սովի գիրկը...

— Քաղցած եմ, — շնչաց Ռուդոլֆի յետևից՝ յերեսաներից մեկը:

Շուրջը նստածները մի պահ հայացքները նրա կողմն ուղղեցին:

— Լռութիւն, — գոռաց նիհար ու բարձրահասակ ուսուցիչն ու շարունակեց իր պատմութիւնը:

... Յերկրում խախտվեց կարգ ու կանոնը և այժմ այնտեղ մարդիկ ուտում են միմյանց, սոված բանվորները հարձակվում են գյուղերի վրա, գյուղերը՝ քաղաքի վրա, վորպեսզի կշտանան:

Ռուդոլֆի ու Կարլի ապուշ կտրած հայացքները մի պահ իրար դեմ առան:

— Միթե այն բոլորը, ինչ վոր գրում ե հայրիկը, սուտ ե, — մտածեց գույնը գցած Ռուդոլֆը. — միթե հայրիկը խաբում ե իրենց: Վո՛չ, վո՛չ, այդ չի կարող պատահել... Հայրիկը սուտ խոսել չի կարող. ինչո՞ւ պիտի հայրիկը խաբի իրենց: Յեթե խաբում ե՝ հապա դրամները, վոր նա ուղարկում ե կանոնավոր ամեն ամիս խորհրդային Միութիւնից, ապա պաքսիմատը: Չե՞ վոր ինքն իր ձեռքով շոշափեց այդ պաքսիմատը և, վերջապես, ինքը կերավ... Չե՞ վոր Կարլն ել շոշափեց ու կերավ այդ պաքսիմատից: Միթե այդ բոլորը սուտ ու խաբուսիկ ե յեղել, — մտածում եր Ռուդոլֆը և այլևս չեր կարողանում հետևել ուսուցչի պատմածներին:

— Բայց ինչո՞ւ ուսուցիչը, վորին այնքան սիրում են ու հավատում, բոլորովին հակառակն ե պատմում... Մեկը, կամ մյուսը: Կամ հայրիկն

ե սուտ ասում, կամ ուսուցիչը: Ռուդոլֆը շատ
լավ եր ճանաչում իր հորը, նա յերբեք, յերբեք
սուտ չի խոսել—ահա ապացույց պաքսիմատն ու
փողերը... Ուրեմն ստում ե ուսուցիչը: Ինչպէս,
ի՞նչ իրավունքով... Սպա ել ինչո՞ւ յեն նրան
հավատում...:

Փոքրիկ ուղեղում խռնված մտքերը ստու-
գելու նպատակով կարծես, ձեռքը մեկնվեց դե-
պի ծոցը, վորպեսզի հանի նամակը, նորից կար-
դա, նորից ստուգի:

Նրա ճրագ կտրած աչիկները արագ սահեցին
նամակի վրայով և ուսուցչի ստախոսությունը
մերկացնելու մի անգուսպ ցանկությամբ բռնվեց
նա:

— Սուտ ե,— աւամայից դուրս թռավ հուզ-
ված ու ալլալված Ռուդոլֆի բերանից:

Բոլոր յերեխաները շփոթված հայացքներն
ուղղեցին դեպի Ռուդոլֆը:

— Ի՞նչն ե սուտ, այդ ո՞վ համարձակվեց,—
դայրացավ նիհար դեմքով ուսուցիչը, ուղղելով
իր քիթն թամբի պես նստած ակնոցը:

— Պարոն ուսուցիչ, այդ յես եյի ասողը, ա-
ռեք, կարդացեք այս նամակը և դուք ել կհա-
մողվեք, վոր սխալ եք: Հայրիկս յերբեք
սուտ չի խոսում,— կտավի դույն ստացած, բայց
համարձակ խոսեց Ռուդոլֆը:

Նամակն անմիջապես ընկավ նիհար ուսուցչի՝
ձեռքը և առանց կարդացվելու կտոր-կտոր յեղավ։
Ռուդոլֆի աչքերին արցունքի կաթիլներ յե-
րևացին...

— Յես ընդհատում եմ դասը, այլևս չեմ
շարունակի, մինչև այդ անպետքը դասարանից
դուրս չկորչի, — հայտարարեց դայրացած ուսու-
ցիչը ու դասարանից դուրս յեկավ։

Սշակերտները դասարանում իրար յերեսի
նայեցին ու կատարվածից բան չհասկացան։

Հուզված Ռուդոլֆն ստիպված յեղավ դրքերը
հավաքել ու տուն գնալ։

Հետեյալ որը Ռուդոլֆենց տանը վոստիկան-
քներ յերևացին։ Տունը խուզարկելուց հետո, նը
անց առաջարկվեց 24 ժամվա ընթացքում հե-
ռանալ մի հեռավոր վայր։

Յերբ մայրը արցունքն աչքերին իրեղեններն
եր կապկապում, վորպեսզի տեղափոխվեն, այդ
նույն ժամանակ Ռուդոլֆը գլուխը սեղանին կախ
դցած նամակ եր գրում հայրիկին և թախան-
ձագին խնդրում նրան շուտով ազատել իրենց
մայրիկի ասած՝ այն «դժոխքից», վորի մեջ դուռն-
վում եյին իրենք։

ՓՈՔՐԻԿ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

«Փոքրիկ, բայց թմբկիկ ու խելահաս աղջիկ
եր Եմման։ Շատ անգամ նա այնպիսի դիտողու-
թյուններ եր անում, վոր մայրը մոռանում եր,
թե իր հետ խոսողը 6 տարեկան փոքրիկ յերե-
խա յե։

Նա սիրելի յեր վոչ միայն իրենց տանը, այլև
ընկեր-ընկերուհիների համար։ Նա առանձնապես
սիրելի յեր իրենց բակում ապրող փոքրիկ Թի-
նիկոյի համար, վորը Եմմիկի անբաժան ու մտե-
րիմ ընկերուհին եր։ Թինիկոյի կապն Եմմիկի
հետ ավելի ուժեղացավ այն ժամանակ, յերբ տե-
ղի ունեցավ մի դեպք, վորը յերբեք չեր մոռաց-
վում։

Պատահեց այնպես, վոր Թինիկոն անսպասե-
լի հիվանդացավ։ Նրա մայրը, կար անող Քրիս-
տինեն, այդ ժամանակ աշխատում եր «Մկերա-
վի» գործարանում։ Թինիկոյի համար սովորա-
կան բան եր ցերեկը տանը մենակ մնալ, մինչև
մայրիկի գործարանից վերադառնալը։

Այն որը, յերբ Եմման սովորականի պես

բարձրացավ Թինիկոյենց տուն, նկատեց, վոր
Թինիկոյի դեմքը կրակի պես վառվում է:

— Դու հիվանդ ես, Թինիկո, — հարց տվեց
նրան նման:

— Այո, — հաղիվ պատասխանեց Թինան. նրա
աչքերն ավելի վառվեցին նմային տեսելուց
հետո:

— Դու պետք է պառկես, չի կարելի վտառի
վրա մնալ: Սպասիր, յես քեզ համար անկողին
բացեմ:

Քիչ անց, տան աջ անկյունում թախտի վրա
արդեն անկողինը պատրաստ եր և Թինիկոն մե-
ջը պառկած:

Թինիկոյի բերանն ու լեզուն տաքությունից
չորանում եր, ու նա ջուր խնդրեց:

Նման մայրիկից լսել եր, վոր հիվանդին
հում ջուր չեն տա, ու նա խուսափեց ջուրը
տալուց:

Յերբ Թինիկոն անկողնում տեղավորվելուց
հետո, աչքերն սկսեց փակել ու կամաց-կամաց
քուն մտնել, փոքրիկ նմիկը շարունակ մտա-
ծում եր, թե ելի ինչով կարող է ոգնել իր Թի-
նիկոյին:

Լույսի ճառագայթի պես մի ինչ-վոր բան
լուսավորեց նրա միտքը և նա առանց դանդա-
ղելու դուրս յեկավ սենյակից ու վազեց նույն

փողոցում ապրող բժշկի մոտ: Չանցավ 15 րո-
պե, բժիշկն արդեն քննում եր Թինիկոյին, իսկ
փոքրիկ նմիկը՝ մոր նման՝ հիվանդի մոտ կանգ-
նած կատարում եր բժշկի պատվերները:

— Վշինչ չկա, քիչ մրսել է, — ասաց բժիշ-
կը և հեռացավ, դեղատոմսը թողնելով սեղանի
վրա:

Յերբ յերեկոյան Թինիկոյի մայրը վերադար-
ձավ գործարանից տուն ու լսեց ամբողջ անց ու
դարձը, ել չիմացավ ինչով յերախտահատույց լի-
նի և ինչով պարգևատրի նմիկին իր խելացի
վարմունքի համար: Գրիստինեն նրան պարգևա-
տրեց մի ջերմ համբույրով ու առաջարկեց շտա-
պել տուն, վորպեսզի մայրը չանհանգստանա:

Անցավ վորոշ ժամանակ:

Ամառվա տաք որերը վերջանալու վրա ելին,
յերբ թե նման և թե Թինիկոն մանկապարտե-
զից անցան դպրոց: Նրանք յերկուսն ել տեղա-
վորվեցին տարբեր դպրոցներում, բայց նրանց
մտերմությունը յերբեք չխախտվեց: Դասերից ու
պիոներ կոլեկտիվի աշխատանքներից հետո ա-
զատ րոպեները նրանք դարձյալ միասին ելին
անցկացնում:

Փոքրիկ նմիկն ընդունակություններ ցու-
ցադրեց վոչ միայն դասերի մեջ, այլև պիոներ
կոլեկտիվի կազմակերպչական աշխատանքներում:

— Պիտները պիտի լինի չափազանց կարգապահ ու աշխատասեր, — հաճախ նա խրատում էր իր ընկերներին ու թիկնիկոյին:

Ու մի որ աշխատասեր ու կարգապահ Նմային ընկերներն ընտրեցին ողակավար:

Մի որ էլ պատահեց այնպես, վոր Նմման իրեն քիչ վատ զգաց: Այդ որը դպրոցական հանգրվանի որ էր, բայց կոլեկտիվում հավաքույթ կար և ողակավարները պիտի հանգես գային հաշվետվությամբ իրենց աշխատանքների մասին:

Նմայի մայրը նույնպես տանը չէր, նա յեղնոր էր ծառայության մտել խորհրդային հիմնարկություններից մեկում:

Նմման մի քիչ գծվարությամբ անկողնից յելավ և թեյ պատրաստեց իրեն համար, վոր խմի և գնա կոլեկտիվի պարապմունքին:

Թիկնիկոն, վոր հենց նոր էր ներս վազել, իրեն շատ անհանգիստ զգաց, յերբ լսեց Նմմայի վատառողջության մասին: Յերբ Նմման զբաղված էր կերասինկայի վրայից թեյամանը բարձրացնելով, Թիկնիկոն սենյակից դուրս թռավ:

Նմմային շատ տարօրինակ թվաց նրա անսպասելի սենյակից դուրս թռչելը: Նրան թվաց, թե Թիկնան բան էր մոռացել հետը վերցնելու, գնաց վերցնի, վոր շուտով նորից յետ դառնա:

Բայց Նմմայի սպասելն ասպարեղուն էր:

Կոլեկտիվ գնալու ժամն արդեն մոտ էր: Նմման դուռը խնամքով փակեց ու գնաց:

Քիչ անց, նույն բժիշկը, Թիկնիկոյի հետ միասին, կանգնած էր Նմմայենց տան դռան մոտ և

Թակում եր դուռը: Բայց բաց անող չկար: Փոք-
րիկ Թինիկոն շատ ամաչեց բժշկից, վոր նրան
բերել ու փակ դռան առջև եր կանգնեցրել:

— Վոչինչ, վոչինչ, սիրելիս, — ասաց բարի
բժիշկը, շոյելով նրա շեկլիկ գլուխը, — յերևի սը-
խալվել ես — ու հեռացավ առանց դժգոհելու:

Ճաշից հետո, յերբ Եմմիկն ու Թինիկոն ի-
րար հանգիպեցին, նրանք յերկար-յերկար իրար
զգվեցին: Եմման խոստացավ իր գունավոր մա-
տիաները նվիրել նրան:

Կ Ո Ս Տ Ի Ն

Ձանգը հնչեց:

Դասարաններից դուրս հոսեցին մանուկներն-
ու ցրվեցին փողոցների ուղղությամբ: Սալահա-
տակ մայթի վրայով, պատերի յերկարությամբ
ձգված ստվերներով, արևի խանձող ճառագայթ-
ները պաշտպանվելով՝ գնում եր Կոստին:

Ինչքան նոր-նոր բաներ ասաց ընկ. Հովհան-
նեսը հնգամյա պլանի, ավարտական տարվա
արտփինսկանների, հարվածայնության, սոցմըրց-
ման և վերջապես սոցիալիզմի մասին:

Մի անգամ Կոստին դիմել եր հայրիկին՝

— Հայրիկ, ի՞նչ ե հնգամյակը...

— Ե, բալա ջան, դե, յես վոնց ասեմ, վոր
դու հասկանաս, — մի տեսակ խուսափողական
պատասխան տվեց հայրը, — հնգամյակը հինգ տա-
րի յե, ելի, հինգ տարի սլիտի կառուցենք ..

Իսկ այսօր...

Այսօր Կոստին ամեն ինչ գիտե մանրամասն,
գիտե այնքան, վոր կարող ե նույնիսկ հայրիկին,
մայրիկին և փոքրիկ Լիլիկին ել բացատրել ու

հասկացնել, թե ինչու պետք է բոլորն անխտիր աշխատեն հարվածայնորեն, վորպեսզի ավարտական տարվա պլաններն իրագործվեն:

Գնում էր Կոստին աղմկուն փողոցով, առանց մարդկանց նկատելու:

Կոստին թեքվեց վերջին փողոցը, մտավ իրենց մի հարկանի տան բակը:

* *

Կոստի մայր Աննան, վոր տան աման-չամանը լվանալը վերջացնելու վրա յեր, բոլորովին մոռացել էր, վոր Կոստի տուն վերադառնալու ժամանակն է ու նրա համար պիտի ուտելու մի քիչ բան պատրաստի:

Յերբ Կոստին ներս մտավ սենյակ, մայրը ձեռքից բաց թողեց ամեն ինչ. բայց մայրիկին տարորինակ թվաց այն, վոր Կոստին՝ փոխանակ ուտելու բան պահանջելու՝ սուս ու փուս անցավ իր անկյունը և սկսեց դասեր պատրաստել:

— Բալա ջան, բա դու ուտել չես ուղիւս. — անհանգիստ հարց տվեց մայրը:

— Դեռ չե, պետք է հարվածային կերպով աշխատենք. դեռ դասերս պատրաստեմ, հետո կուտեմ, — մոմտաց փոքրիկ Կոստին:

Ինչքան տարորինակ, նույնքան և հաճելի թվաց մորը վորդու այդ հայտարարությունը:

— Ինչո՞ւ պիտի հարվածային կերպով աշխատենք, բալա ջան:

— Վորպեսզի շուտ իրականացնենք հնգամյակը, շուտ կառուցենք սոցիալիզմը:

Ճիշտն ասած՝ մայրը դժվարանում էր հավատալ, թե Կոստին կարող է պարզ զաղափար կազմած լինել հնգամյակի մասին: Ինքը, վոր հասակով կին էր, մի բանի անգամ խոսքը տեղն ընկած վախտը սրան-նրան հարց ու փորձ էր արել դրա մասին ու ելի չեր կարողացել հիմքից իմանալ, թե բանն ինչո՞ւն է: Մի որ ել այդ նույն հարցով նա դիմել էր իր ամուսնուն՝ կարի գործարանի զակրոյշչիկ Ստեփանին, վորը գործարանի հազվագյուտ պասսիվ բանվորներից մեկըն էր:

— Այ մարդ, մի ինձ հասկացրու, եդ հնգամյակն ինչ բան ա յե...

* *

Կոստին դանդաղ ու մտախոհ անուշ էր անում յուզում տապալկած գետնախնձորն ու աչքը մերթ ընդ մերթ ուղղում դեպի մայրը, վորը յեկել, մոտը նստել էր:

Կոստի աչքերում պայծառ լույսեր ցլացին, սիրտն անհանգիստ թռիչքներ տվեց, յերբ նա

հասկացնել, թե ինչու պետք է բոլորն անխտիր աշխատեն հարվածայնորեն, վորպեսզի ավարտական տարվա պլաններն իրագործվեն:

Գնում էր Կոստին աղմկուն փողոցով, առանց մարդկանց նկատելու:

Կոստին թեքվեց վերջին փողոցը, մտավ իրենց մի հարկանի տան բակը:

* *

Կոստին մայր Աննան, վոր տան աման-համանը լվանալը վերջացնելու վրա յեր, բոլորովին մոռացել էր, վոր Կոստին տուն վերադառնալու ժամանակն է ու նրա համար պիտի ուտելու մի քիչ բան պատրաստի:

Յերբ Կոստին ներս մտավ սենյակ, մայրը ձեռքից բաց թողեց ամեն ինչ. բայց մայրիկին տարորինակ թվաց այն, վոր Կոստին՝ փոխանակ ուտելու բան պահանջելու՝ սուս ու փուս անցավ իր անկյունը և սկսեց դասեր պատրաստել:

— Բալա ջան, բա դու ուտել չես ուղիւս. — անհանգիստ հարց տվեց մայրը:

— Դեռ չե, պետք է հարվածային կերպով աշխատենք. դեռ դասերս պատրաստեմ, հետո կուտեմ, — մոմտաց փոքրիկ Կոստին:

Ինչքան տարորինակ, նույնքան և հաճելի թվաց մորը վորդու այդ հայտարարությունը:

— Ինչո՞ւ պիտի հարվածային կերպով աշխատենք, բալա ջան:

— Վորպեսզի շուտ իրականացնենք հնգամյակը, շուտ կառուցենք սոցիալիզմը:

Ճիշտն ասած՝ մայրը դժվարանում էր հավատալ, թե Կոստին կարող է պարզ զաղավար կազմած լինել հնգամյակի մասին: Ինքը, վոր հասակով կին էր, մի բանի անգամ խոսքը տեղի ընկած վախտը սրան-նրան հարց ու փորձ էր արել դրա մասին ու ելի չեր կարողացել հիմքից իմանալ, թե բանն ինչո՞ւն է: Մի որ ել այդ նույն հարցով նա դիմել էր իր ամուսնուն՝ կարի գործարանի զակրոյշչիկ Ստեփանին, վորը գործարանի հազվագյուտ պասսիվ բանվորներից մեկըն էր:

— Այ մարդ, մի ինձ հասկացրու, եդ հնգամյակն ինչ բան ա յե...

* *

Կոստին դանդաղ ու մտախոհ անուշ էր անում յուզում տապակած գետնախնձորն ու աչքը մերթ ընդ մերթ ուղղում դեպի մայրը, վորը յեկել, մոտը նստել էր:

Կոստին աչքերում պայծառ լույսեր ցլացին, սիրտն անհանգիստ թռիչքներ տվեց, յերբ նա

հիշեց դպրոցի չորսամյակի ընդհանուր հավաքույթը:

— Մամա, դու գիտես, վոր յես հարվածալին եմ, — ասաց նա ինքնավստահ ու համարձակ տոնով, — յես խոսք եմ տվել դասերս լավ սովորել, վորպեսզի խելոք լինեմ ու բանվորներին շուտ հասնեմ ոգնության:

* * *

Հետևյալ օրը Կոստիյենց խմբակը դպրոցում մեծ պատրաստության մեջ եր:

Խմբակը գնում եր կարի գործարանը դիտելու և կապ հաստատելու:

Կոստիի ուրախությանը չափ ու սահման չկար: Նա վազուց յերագել եր այդ: Նա մի քանի անգամ խնդրել եր հորը՝ իրեն ել տանել գործարան, բայց հայրն ամեն անգամ վորևե պատճառաբանությամբ հետաձգել եր:

Յերբ գործարանի փայտե հսկայական դուռը բացվեց՝ յերեխաները բոլորն ել տարված հետաքրքրությամբ ներս թափվեցին բակը՝ մեկը մյուսի առաջը կտրելով, մեկը մյուսին հրելով: Շարքերը ցրվեցին բակում:

Ամենից ավելի ուրախ եր Կոստին, վորովհետև նա պիտի վոչ միայն գործարանը տեսներ, այլև իր հորը, վորը տարիներ ի վեր այդ գործարանումն եր աշխատում:

Ընդարձակ բակի այս ու այն կողմը թափված ու կիտված ելին հետզհետե ընդարձակվող գործարանի շինարարական նյութերը:

Բակի խորքի աջ անկյունում գտնվում եր գործարանի կարմիր անկյունը, իսկ նրա դռան ձախ կողմը կախված եր դասարանական գրա-

տախտակը հիշեցնող մի մեծ տախտակ՝ կարմիր ու սև բաժիններով:

Յերեսաները ցրվեցին աջ ու ձախ: Մի խումբ անցավ դեպի տախտակը, յերեսաները նայեցին նրա վրա զրված ազգանունները մեկիկ-մեկիկ ու անցան այլ բաժիններ:

Կարի մեքենաների զորդուհույն տարված՝ Կոստին նույնպես աննկատելիորեն մոտեցավ տախտակին: Յերը նա գլուխը բարձրացրեց սև տախտակի ուղղությամբ ու կարգաց տասից ավելի ազգանունները, նրա մարմնով ինչ վոր սառնություն անցավ... Կոստին գուշը գցեց, բայց ձայն, ծպտուն չհանեց: Տարակուսեց, թե ինչու այդ ազգանունն այդքան թաճելի յե սև տախտակի վրա և ինչքան հաճելի պիտի լիներ կարմիր տախտակի վրա:

Կոստին այլևս վռչինչ չհետաքրքրեց:

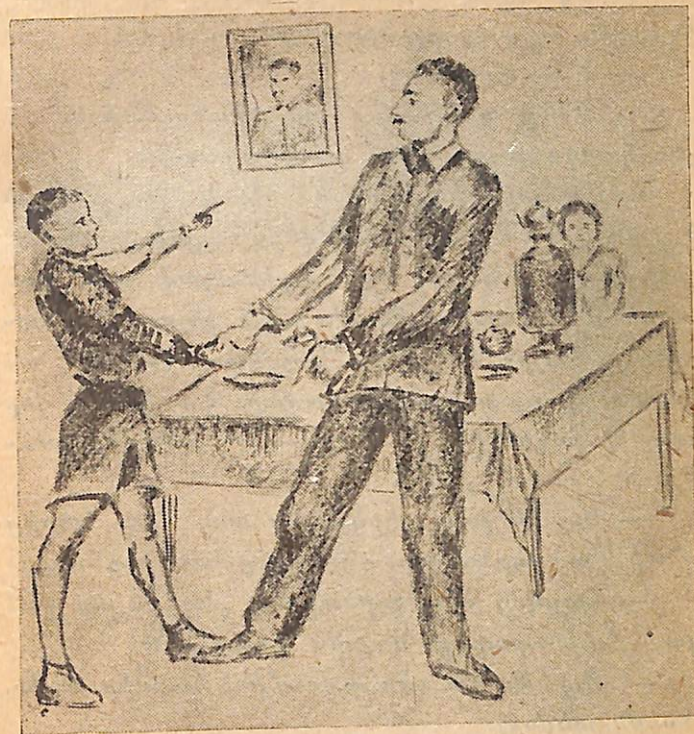
Քիչ անց, մանուկների խումբն արդեն դուրս յեկավ դործարանի բակից ու յերեսաները՝ փոքրիկ խմբերի բաժանված՝ ցրվեցին դեպի իրենց տները:

Յերը յերեկոյան Կոստիի հայրը՝ Ստեփանը՝ գործից տուն դարձավ, Կոստին սովորականի նման ընդառաջ չվազեց, ու չփաթաթվեց:

— Հայրիկ, — ձայնեց նա առանձին խորհրդավորությամբ ու առանց հորը նայելու:

— Ինչ ե, բալիկս, — վրա բերեց հայրը:

— Միթե դու չես ուզում, վոր սոցիալիզմը կառուցվի:

Ստեփանը հանկարծակիի յեկած՝ մնաց շշմած, վորդու հարցից բան չհասկացավ:

— Ի՞նչպես թե չեմ ուզում սոցիալիզմ կառուցվի:

— Այո, այո, դու չես ուզում:

— Ինչից գիտես, վոր յես չեմ ուզում. ո՞վ ասաց քեզ, — նորից հարց ավեց հայրը:

— Ով ասաց... սև տախտակը,—վրա բերեց
Կոստին, առանց աչքերը բարձրացնելու:

— Ի՞նչ տախտակ:

— Մենք այսօր ձեր գործարանումն եյինք և
յես կարգացի քո ազգը սև տախտակին:

Հայրը նոր միայն գլխի ընկավ, թե ինչու՞ն
ե բանը: Նա մի քիչ շփոթվեց, այլայլվեց դասը
չսերտած աշակերտի նման, չիմացավ ինչ պա-
տասխանի: Ստեփանին մի բոպե թվաց, թե Կոս-
տին իր հայրն ե և ինքը հաշվետու յե հոր ա-
ռաջ իր վարք ու բարքի համար: Նա զգաց, վոր
Կոստիի հոգու խորքում ինչ-վոր անհանգստու-
թյուն ե առաջ յեկել:

— Կոստի ջան, յերկու ուր անց՝ դու նորից
պիտի գաս գործարան, — շտապեց հայտնել հայրը:

— Հայրիկ, ձեր գործարանը յես այլևս չեմ
գա, — հայտարարեց Կոստին վրդովված:

— Ուրեմն դու չես ուզում ինձ կարմիր տախ-
տակին տեսնել:

Կոստիի աչիկները հետաքրքրությունից մե-
ծացան:

— Ինչպէս, — վրա բերեց նա:

— Հենց այնպես, — հանգստացնող տոնով պա-
տասխանեց հայրը, — սև տախտակը յես վաղուց
եյի մոռացել. այժմ իմ նվիրված աշխատանքով
ապացուցել եմ, վոր յես ել կարող եմ կարմիր

տախտակի վրա լինել: Իմ մեքենայի ցուցանիշ-
ներն այժմ յետ չեն մնում լավագույն ընկերնե-
րի ցուցանիշներից:

Կոստիի մարմնով մի ախորժ ջերմություն
անցավ. ուրախությունից մոտ վազեց հորն ու
ճակատից մի դուրեկան համբույր քաղեց:

Գիշերը, յերբ մայրը լույսը հանգրեց ու
պառկեց քնելու, Կոստին արդեն յերազի մեջ
պատկերացրեց կարմիր տախտակը՝ իր հոր ազ-
գանունը վրան գրված:

Նա քնած եր, բայց դեմքին մի ժպիտ դեռ
ելի փայլում եր:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հունձը	3
2. Թեվը	10
3. Ընկերը	20
4. Փոքրիկ Ռուդոլֆը	28
5. Փոքրիկ բարեկամները	37
6. Կոստին	43

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0362896

55121

ԳԻՆԸ 604.

В. СИМОНЯН

Ջ Ա Դ Վ Ա

РАССКАЗЫ

(На армянск. яз.)

С А Х Е Л Г А М И

Т и ф л и с

1936